

Η Αφρική και πάλι στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος (Σε ασύνδετο σχήμα)

Γράφει ο
Βúrwn Tomázos
Μηχανολόγος,
Απόφοιτος Πολυτεχνείου
Μονάχου
e-mail: btomazos@gmail.com

Οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις έστρεψαν το ενδιαφέρον τους στην Αφρική για πρώτη φορά τον 19ο αιώνα, όταν στη διάσκεψη του Βερολίνου, το 1885, οργάνωσαν τα σχέδια αποικισμού της, μοιράζοντάς τη σε περιοχές ελέγχου.

Δεύτερη φορά η "μαύρη ήπειρος" βρέθηκε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος ΕΣΣΔ και ΗΠΑ κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, όταν οι δύο υπερδυνάμεις επιχειρήσαν να επεκτείνουν την επιρροή τους στις χώρες της, που ανεξαρτητοποιούνταν τότε από τις αποικιακές αυτοκρατορίες στις οποίες ανήκαν.

Τα τελευταία χρόνια και πάλι τα φώτα στρέφονται στην Αφρική, αλλά τώρα για έναν διαφορετικό, τουλάχιστον εκ πρώτης όψεως, λόγο. Οι οικονομικά ισχυροί ανακινούν επενδύσεις, οικονομική βοήθεια και δάνεια, προς τις αναπτυσσόμενες οικονομίες της Αφρικής, χωρίς πολιτικούς περιορισμούς και όρους.

Καθώς πληθαίνουν οι ενδείξεις ότι με την πολύπαθη ήπειρο θα συμβεί ό,τι με τις «ασιατικές τίγρεις» το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, σκέφτηκα να αφιερώσω το άρθρο μου στην Αφρική, που την έχω επισκεφθεί αρκετές φορές για επαγγελματικούς λόγους και

κές εταιρείες των Ελλήνων, Άγγλων και Γάλλων. Στην Αφρική, όπως και στην Ασία, οι Έλληνες προόδευαν, και έγιναν αποδεκτοί και από τους αποικιοκράτες και από τους ντόπιους σαν κάτι ενδιάμεσο. Ίδρυσαν πλούσιες κοινότητες, κυρίως στην Αφρική, που το επίπεδό τους, οικονομικό και πολιτιστικό, ήταν πολύ υψηλότερο από αυτό των Ελλήνων που ζούσαν στην Ελλάδα.

Αντίθετα με όσα είχε πει ο Αργέντης στη μητέρα μου, όταν με έλασε αποφάσισα να σπουδάσω πρώτα, καθώς και οι συνθήκες στην Αφρική είχαν αλλάξει. Πήγε όμως ο γαμπρός μου με την αδελφή μου και θυμάμαι μία από τις πρώτες εντυπώσεις τους που μου διηγήθηκαν. Μόλις εγκαταστάθηκαν εκεί, τους έδωσαν μια μεγάλη βίλα, με πολλούς υπηρέτες. Κάποια στιγμή, η αδελφή μου, κοριτσάκι πρωτόβγαλτο από τη Χίο, άκουσε φασαρία στον κήπο, αναστάτωση και μετά χαρούμενες φωνές. Φοβήθηκε γιατί δεν ήξερε τι συνέβαινε. Βγήκε έξω και είδε ότι είχαν σκοτώσει έναν τεράστιο ποντικό. Χάρηκε γιατί νόμιζε ότι το έκαναν για εκείνη, επειδή φοβόταν τους ποντικούς. Την επόμενη μέρα της είπαν: «Μαμ, (κυρία) ο ποντικός που φάγαμε χθες ήταν εξαιρετός». Έκτοτε, μαγειρεύει μόνη της για κάποιο καιρό.

Ο γαμπρός μου διηγούνταν ότι είχαν μπουκάλια με ούισκι στο μπαρ της βίλας, πήγαιναν οι υπηρέτες, έπιναν το ούισκι και τα γέμιζαν με νερό. Όταν ένας ξάδελφός μας καπετάνιος, του πήγε μπουκάλια με ούζο από τη Χίο, φοβήθηκε ότι και αυτά θα του τα πιούν. Τους είπε λοιπόν, «Μην το πιείτε γιατί έχει πνεύματα μέσα» και όταν επέστρεψε μια μέρα στο σπίτι, βρήκε όλους τους Αφρικανούς γύρω από το μπουκάλι να το προσκυνούν· είχαν βάλει νερό μέσα στο ούζο και είχε ασπρίσει το γλυκάνισο...

Επίσης μια άλλη φορά, ταξίδευα με έναν καπετάνιο, από την Αθήνα μέσω Ρώμης για τη Λουάντα και την Ακτή του Ελεφαντοστού στη Δυτική Αφρική. Η πτήση μας είχε καθυστέρηση και περιμέναμε πολλή ώρα στο αεροδρόμιο της Ρώμης. Στο μεταξύ κατέφθασε μια οικογένεια με έξι παιδιά που μιλούσαν Ελληνικά, ο άνδρας ένας αρχοντάθρωπος, η γυναίκα όμορφη, νεότερη, "βούλιζε" από τα χρυσαφικά. Κάθισαν δίπλα μας και ο πατέρας βημάτιζε πέρα δώθε ανήσυχος. Πιάσαμε κουβέντα και τον ρώτησα τι συμβαίνει. «Περιμένω να δω αν οι πιλότοι είναι μαύροι, γιατί δεν ρισκάρω να πετάξω με την οικογένεια με αυτούς στο πιλοτήριο. Αν είναι μαύροι οι πιλότοι, εγώ δεν πετάω». «Μα καλά» του είπα «τώρα πια τα αεροπλάνα είναι σύγχρονα, αυτόματα και οι πιλότοι εκπαιδευμένοι». Μου απάντησε, «Έχω γεννηθεί και μεγαλώσει στην Λουάντα και τους ξέρω καλά. Σε περίπτωση ανάγκης, θα τα χάσουν και με τα παιδιά μου δεν το ρισκάρω». Τελικά, οι πιλότοι ήταν

Αφρικανοί και αυτός πήρε την οικογένειά του για να φύγει. Φεύγοντας τον ρώτησα, «Καλά, εσείς ζείτε εκεί τόσα χρόνια μαζί τους και δεν τους έχετε καθόλου εμπιστοσύνη;». Μου είπε, «Έχω πάρα πολλούς υπαλλήλους Αφρικανούς. Κοντρολάρω όλες τις εισαγωγές στη Λουάντα». «Και πώς το καταφέρνετε;», απόρησα. Μου εξήγησε ότι είχε έναν στόλο από φορτηγά και για να διακινηθούν τα εμπορεύματα από τα βαπόρια στα ενδότερα της χώρας, πρέπει να κάνουν συμφωνίες μαζί του. Η πρώτη σκέψη που έκανα ήταν, «α, ρε Ελλάδα μεγάλη. Ένας Έλληνας έχει τη διακίνηση όλων των εμπορευμάτων μιας χώρας». Επίσης σκέφτηκα και έναν άλλον Έλληνα μεγάλο εφοπλιστή που έχει τεράστια εργοστάσια κάθετης παραγωγής τροφίμων στη Νιγηρία και τροφοδοτεί σχεδόν όλη τη Δυτική Αφρική. Η διαχείριση των συγκεκριμένων επιχειρήσεων γίνεται ως επί το πλείστον από Έλληνες που εργάζονται στην Ελλάδα.

Ο καπετάνιος που ταξίδευα μαζί μου φοβόταν υπερβολικά τα αεροπλάνα, άκουσε και τις απόψεις του Έλληνα για τους Αφρικανούς πιλότους, είχαμε και τη χειρότερη πτήση που έχω κάνει ποτέ, τελικά, ήταν από τις λίγες φορές που πράγματι φοβήθηκα κι εγώ ότι θα πέσουμε στα πυκνά δάση που βλέπαμε κάτω. Προσγειωθήκαμε επιτέλους στη Λουάντα, που τότε είχε κομμουνιστικό καθεστώς που συνέτεινε στην αύξηση της φτώχειας· ήταν απίστευτο

πόση δυστυχία συναντήσαμε εκεί και συνεχώς σκεφτόμουν τα χρυσά της κυρίας στο αεροδρόμιο...

Στη συνέχεια πήγαμε αεροπορικά στην Ακτή του Ελεφαντοστού, όπου μείναμε σε ένα πολύ καλό γαλλικό ξενοδοχείο, ίσως το πιο ωραίο που έχω μείνει στη ζωή μου. Ήταν γαλλικό, χτισμένο σαν κάστρο, με μια τάφο γεμάτη νερό γύρω γύρω. Φάγαμε σε ένα φανταστικό, αυτοκρατορικό θα έλεγα, εστιατόριο μέσα στο ξενοδοχείο και μετά βγήκαμε έξω. Περιηγηθήκαμε σε διάφορα μέρη, στα οποία η κατάσταση ήταν πολύ καλύτερη, καμία σχέση με τη Λουάντα. Στο δρόμο συναντήσαμε μια ψαραγορά, όπου όλα τα ψάρια ήταν μπαγιάτικα και βρωμούσαν, παρόλο που η Δυτική Αφρική είναι ψαρότοπος. Όμως για τους ντόπιους έφερναν τα ψάρια που ήταν για πέταμα και οι φουκαράδες παζάρευαν και τις τιμές, ενώ τα φρέσκα τα έστελναν στο εξωτερικό...

Πλούσια ήπειρος, φτωχοί άνθρωποι... Η γεωργία αποτελεί τη βασική πηγή εσόδων για τους Αφρικανούς, παρόλο που τα μέσα που διαθέτουν για την καλλιέργεια της γης είναι ακόμη πρωτόγονα. Με τη γεωργία ασχολείται το 70% το πληθυσμού, και σε κάποιες χώρες το 85%, όταν στις Ηνωμένες Πολιτείες το ποσοστό είναι κάτω από 2,5%. Από τον κανόνα εξαιρούνται κάποιες από τις μεσογειακές καθώς και οι χώρες στη νότιο Αφρική, που έχουν αναπτύξει κλάδους βιοτεχνίας και βιομηχανίας. Η υποτυπώδης γεωργία αναπτύσσεται κατά μήκος των ποταμιών, ενώ τα υπόλοιπα εδάφη παραμένουν ακαλλιεργητά. Αυτό το διαπίστωσα ιδίως όμμασι στην Κένυα που έβλεπα τεράστιες εκτάσεις ακαλλιεργητες και αναρωτιόμουν γιατί δεν καλλιεργούν αυτή την εύφορη γη και γιατί οι άνδρες δεν εργάζονταν στα χωράφια παρά μόνο οι γυναίκες μετέφεραν νερό, ακόμη και για χιλιόμετρα, με μεγάλα δοχεία των 20 κιλών στο κεφάλι.

Επίσης, η κτηνοτροφία είναι ελάχιστα ανεπτυγμένη και μόνο το 2,5% της των αναγκών της σε κρέας, γάλα, τυρί και μαλλί παράγεται σε ολόκληρη την ήπειρο, που κανονικά θα είναι έπρεπε να είναι αυτάρκης. Βλέποντας το εύφορο χώμα είπα σε έναν προύχοντα «γιατί δεν τους δίνετε τουλάχιστον μια κατσικά, να μπορούν να έχουν γάλα για τα παιδιά» και μου απάντησε ότι τους δίνουν αλλά τις σφάζουν, γιατί βαριούνται (ή πεινάνε, ή δεν ξέρουν;) να τις περιποιηθούν.

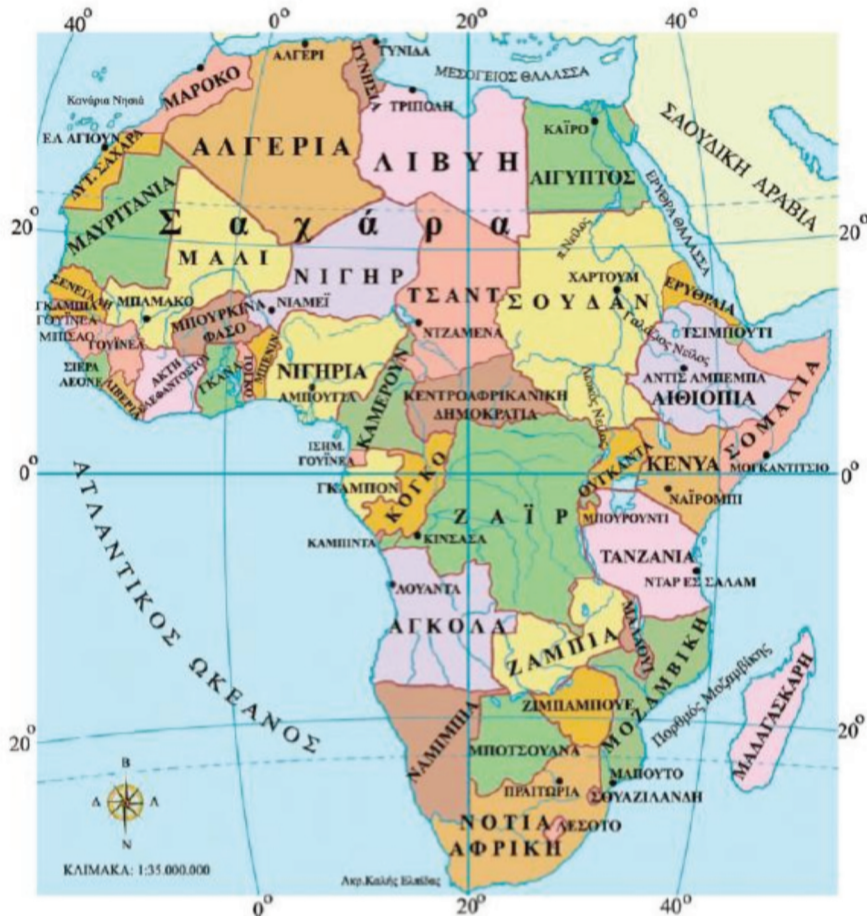
Στο υπέδαφος της Αφρικής δεν υπάρχει μόνο πετρέλαιο, στον νότο βγαίνει το 98% των διαμαντιών, το 77% της παγκόσμιας παραγωγής χρυσού, το 75% κοβαλτίου και 55% χρωμίου. Παράγει ακόμα, μεγάλες ποσότητες μαγκάνιου, χαλκού, οξέτη, μόλυβδου, ψευδάργυρου, βανάδιου, κασσίτερου, μαρμαρυγιά, γραφίτη, σιδήρου, τιτανίου και αμίαντου.

Από γλωσσική και θρησκευτική άποψη η Αφρική είναι ένα πολύποικило μωσαϊκό και ο κρίσιμος παράγοντας αποσταθεροποίησης ελλοχεύει, λόγω του ότι τα σύνορα των νέων κρατών, που δημιουργήθηκαν μετά την αποικιοκρατία, χαράχτηκαν σε ευθείες γραμμές -ως απόρροια των ζωνών επιρροής- και χωρίς να ληφθούν υπόψη οι εθνολογικές διαφορές των κατοίκων.

Πολύφερνος νύφη Σήμερα ο ανεπτυγμένος κόσμος στρέφεται στην Αφρική και αυτό είναι απολύτως δικαιολογημένο. «Μέσα σε λίγα μόνο χρόνια η Αφρική έγινε μια πολύφερμος νύφη που μπορεί να επιλέξει μεταξύ πολλών μνηστήρων», παρατήρησε ο Ευρωπαίος αξιωματούχος Geert Laport.

Οι χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής έχουν, στην πλειονότητά τους, τρία βασικά χαρακτηριστικά:

- 1) **Οικονομική ανηθση** (ανάπτυξη 3,4% το 2019).
- 2) **Νεαρό σε ηλικία πληθυσμό** (οι ηλικίες 15-24 ανέρχονται σε περίπου 200 εκατ. και έως το 2100 σχεδόν οι μισοί νέοι της υψηλίου θα βρίσκονται στην Αφρική, σύμφωνα με μετριοπαθείς υπολογισμούς). Το 1950 η περιοχή κάτω από τη Σαχάρα είχε 180 εκατομμύρια και μελέτες δείχνουν ότι μέχρι το 2050 θα έχει 2,2 δισεκατομμύρια, δηλαδή τρεις φορές παραπάνω από την Ευρώπη. Ο φόβος είναι ότι αυτή η αύξηση του πληθυσμού θα επιβραδύνει την ανάπτυξη. Οι δημογραφικές πιέσεις είναι ισχυρότερες στην Υποσαχάρια Αφρική, όπου οι δείκτες γονιμότητας είναι ιδιαίτερα υψηλοί (5 παιδιά ανά γυναίκα). Οι δημογράφοι, βέβαια, προβλέπουν ότι η γονιμότητα θα πέσει τις επόμενες δεκαετίες, απλώς αναμένουν έναν πιο αργό ρυθμό αλλαγής απ' ό,τι κατάφεραν η Ασία και η Λατινική Αμερική, όταν οι οικογένειές τους είχαν το ίδιο μέγεθος. Η Ασία χρειάστηκε 20 χρόνια, από το 1972 έως το 1992, ώστε ο αριθμός γονιμότητας να πέσει από τα 5 στα 3. Η Υποσαχάρια Αφρική αναμένεται να ολοκληρώσει το ίδιο ταξίδι σε 41 χρόνια, λήγοντας το 2054.
- 3) **Αυξανόμενες καταναλωτικές και αναπτυξιακές ανάγκες.** Οι πά-

για τουρισμό και παραλίγο να ήμουν μόνιμος κάτοικός της. Αλλά ως πάρομο τα πράγματα από την αρχή.

Όπως πιθανόν πολλοί γνωρίζετε γεννήθηκα στο Αργέντικο της Χίου, το επονομαζόμενο και "Ακρόπολη" του νησιού, ένα από τα πιο καλοδιατηρημένα μεταξύ των 350 περίπου κτημάτων στον Κάμπο της Χίου, με πύργους που χρονολογούνται από τις αρχές του 18ου αιώνα και που τότε ήταν σαν το σημερινό Μόντε Κάρλο. Το κτήμα ανήκε στην οικογένεια Αργέντη, οι οποίοι ήταν συνέταιροι με τους Αδελφούς Ράλλη στη μεγαλύτερη τότε πολυεθνική εταιρεία, ο προϋπολογισμός της οποίας υπερέβαινε τον προϋπολογισμό του νεοσύστατου Ελληνικού Κράτους. Ο ιδιοκτήτης του κτήματος, Φίλιππος Αργέντης, είπε για μένα στη μητέρα μου: «Θεανώ, αυτός θα πάει στις επιχειρήσεις μας στην Αφρική, ενώ ο Λεωνίδας (ο μεγαλύτερος αδελφός μου) που έχει και το όνομα του παππού του, θα μείνει στο κτήμα». Το κτήμα το είχαμε από τη σφαγή της Χίου το 1822 όπου οι περισσότεροι προύχοντες έφυγαν και όσοι έμειναν σφαγιάστηκαν. Ο παππούς μου ήταν από τους λίγους που δεν άσκησε το δικαίωμα της χρησικτησίας και όταν επέστρεψαν οι ιδιοκτήτες, μετά από τόσα χρόνια, το 1914, τους καλωσόρισε και παρέδωσε το κτήμα με ένα φιλί.

Τους τρεις τελευταίους αιώνες, 18ο-20ό θεωρούνταν μεγάλη ευκαιρία και τύχη να εργαστεί κάποιος στην Αφρική, στις πολυεθνι-

ντες θεωρούν ότι παρουσιάζεται μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία να πουλήσουν προϊόντα και υπηρεσίες στα 54 κράτη της τρίτης μεγαλύτερης ηπείρου του κόσμου, που τα περισσότερα αναπτύσσονται με ταχύτατους ρυθμούς και παράλληλα διαθέτουν στρατηγικής σημασίας πρώτες ύλες. **Άρα η Αφρική είναι η ήπειρος του 21ου αιώνα.**

Δεν είναι τυχαίο ότι κυβερνήσεις από όλον τον κόσμο, σπεύδουν να συσφίξουν τους διπλωματικούς και στρατηγικούς δεσμούς τους με τις χώρες της Αφρικής. Από το 2010 έως το 2016 άνοιξαν περισσότερες από 320 πρεσβείες ξένων χωρών στην Υποσαχάρια Αφρική. Πιθανόν, η μεγαλύτερη αύξηση αριθμού πρεσβειών που έχει γίνει ποτέ. Μόνο η Τουρκία άνοιξε 26 και η Ινδία θα ανοίξει 18.

Το ίδιο ισχύει και για τις επιχειρήσεις. Επιχειρηματικές αποστολές από όλον τον κόσμο καταφτάνουν καθημερινά στις περισσότερες από αυτές τις χώρες για να κατοχυρώσουν έγκαιρα τις θέσεις τους στις νέες αγορές.

Επίσης, αναπτύσσονται στρατιωτικές συνεργασίες ανάμεσα σε διάφορες χώρες. Η Αμερική και η Γαλλία ενισχύουν με δυνάμεις και τεχνολογία τον αγώνα εναντίον των τζιχαντιστών και στο Σαχέλ (τροπική λωρίδα γης νότια της ερήμου Σαχάρα). Η Κίνα είναι ο μεγαλύτερος προμηθευτής όπλων στην Υποσαχάρια Αφρική και έχει αμυντικές συμφωνίες με 45 χώρες. Η Ρωσία έχει υπογράψει 19 αμυντικές συμφωνίες με Αφρικανικά κράτη από το 2014 και μετά. Τον περισσότερο χρόνο οι τρεις μεγαλύτεροι εμπορικοί εταίροι ήταν η Αμερική, η Κίνα και η Γαλλία. Κατά την τελευταία περίοδο, η Τουρκία διπλασίασε τις εμπορικές της συναλλαγές -είναι ενδεικτικό ότι Turkish airlines πετάει σε 50 προορισμούς σε όλη την Αφρική- και η Ινδονησία τις έχει τετραπλασιάσει. Η Ευρωπαϊκή Ένωση τις έχει αυξήσει κατά 41%.

Η απροθυμία της Δύσης να χρηματοδοτήσει τον τομέα του Ιντερνετ στην Αφρική άνοιξε την πόρτα σε κινεζικές εταιρείες, όπως η Huawei, η ZTE και η China Telecom.

Πολλοί Αφρικανοί ηγέτες επιτρέπουν ακόμη και σήμερα σε ξένους παράγοντες να ληηλατούν τις χώρες τους, αφού δυστυχώς ο νέος αποικιοκρατισμός δεν έχει πάψει να ενδιαφέρεται μόνο για τον φυσικό πλούτο των χωρών και όχι για τους ανθρώπους και οι συμβάσεις με επιχειρήσεις από χώρες όπως η Κίνα και η Ρωσία είναι συχνά σκοτεινές. Ωστόσο, όλο αυτό το ενδιαφέρον έχει και θετικές συνέπειες, γιατί ο ξένος παράγοντας παίρνει μεν πολλά, αφήνει όμως και αρκετά περισσότερα από πριν, δεδομένου ότι τώρα υπάρχει περισσότερος έλεγχος, πλέον τα κράτη εκδημοκρατίζονται και η εκπαίδευση των νέων Αφρικανών βελτιώνεται.

Και η Ελλάδα ; Με μόλις έξι Ελληνικές πρεσβείες να καλύπτουν 54 χώρες και μόνο έναν οικονομικό και εμπορικό ακόλουθο στην πρεσβεία της Νότιας Αφρικής, η διπλωματική και οικονομική παρουσία

της χώρας μας χρήζει αναβάθμισης.

Οι ευκαιρίες είναι τεράστιες, αλλά η προσήλωσή μας κυρίως στην άμεση «γειτονιά» δεν ευνόησε την καλλιέργεια ισχυρών δεσμών και σχέσεων με την Υποσαχάρια Αφρική, παρότι στο παρελθόν, όπως ανέφερα και πιο πάνω, οι Ελληνικές Κοινότητες στην Αίγυπτο, στο Σουδάν, στην Τυνησία, στο Κονγκό, στη Ροδεσία και αλλού ήκμαζαν. Τώρα έχουν μείνει ελάχιστοι και χρειάζεται μια συντονισμένη προσπάθεια, σε συνεργασία με το κράτος, να επιστρέψουν και πάλι.

Επειδή είμαι φύσει αισιόδοξος και πάντα θέλω να τονίζω τα θετικά, τελειώνοντας θα αναφέρω μία συνάντηση που είχα στο αεροδρόμιο της Ναϊρόμπι, με μια ομάδα Ελλήνων. Τους ρώτησα τι κάνουν στην Κένυα και μου απάντησαν ότι σχεδιάζουν ένα τεράστιο θερμοκήπιο. «Θερμοκήπιο στον τροπικό της Αφρικής;», μου φάνηκε παράξενο. «Δημιουργούμε σταθερές συνθήκες ώστε να ευνοείται η παραγωγή, που τους υποσχεθήκαμε ότι θα την τετραπλασιάσουμε. Είμαστε μια από τις μεγαλύτερες εταιρείες στην Ευρώπη, εμείς πρώτοι βγάλαμε το ντοματίνι. Παλαιότερα δανειζόμαστε τεχνολογία από τους Ολλανδούς, τώρα έχουμε αναπτύξει τη δική μας και σε ορισμένα σημεία υπερτερούμε». Συνέχισα με τον ...καημό μου,«Έχετε θερμοκήπια και στη Χίο». «Βέβαια, και μάλιστα από τα καλύτερα μας είναι στη Χίο και βγάζουν και δικές τους πατέντες» σκέφτηκα άρα δεν έχουμε πια μοναδικό εξαγωγίμο προϊόν τη σταφίδα αλλά τεχνολογία και υπηρεσίες.

Ένα σημαντικό ατού

Οι Έλληνες έχουμε ένα σημαντι-κό ατού: Στη συνείδηση των Αφρικανών δεν μας βαραίνει το αποικιοκρατικό παρελθόντων Ευρωπαίων. Αντιθέτως η σημαντική παρουσία και ιεραποστολική δράση της Ελλαδικής Εκκλησίας, με την αποστολή σημαντικών προσωπικοτήτων όπως ο Μακαριώτατος Αναστάσιος Γιαννουλάτος, το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα που παλεύει να σταθεί στο διεθνές προσκήνιο χωρίς συμμετοχή σε επιθετικούς πολέμους και επεμβάσεις σε άλλες χώρες, η προσφορά πολλών Ελλήνων, μεταξύ των οποίων και του φίλου μου Απόστολου Δόμβρου που εξασφαλίζει υποτροφίες για τη μόρφωση παιδιών, υδραγωγεία, σχολεία στη Κένυα, ενισχύουν τις δυνατότητες για ανάπτυξη των ελληνοαφρικανικών σχέσεων με οφέλη και για τις δύο πλευρές.

Η Αφρική αναπτύσσεται με ραγδαίους ρυθμούς την ώρα που η Ελλάδα επιδιώκει αύξηση των εξαγωγών της. Μια συνεργασία βασισμένη στην υγιή επιχειρηματικότητα και το δίκαιο θα ωφελήσει όλους.

Πηγές: Καθημερινή, Time, The Economist, Μπάριμπα-Google